विपरीत *a.* 1 Reversed, inverted. -2 Contrary, opposite, reverse, inverse; राज्येन किं तद्विपरीतवृत्तेः R. 2. 53. -3 Wrong, contrary to rule. -4 False, untrue; विपरीतार्थविदो हि योषितः Bv. 2. 177. -5 Unfavourable, adverse. -6 Cross, acting in an opposite manner; विपरीतश्च वृद्धश्च विषयैश्च प्रधर्षितः Rām. 2. 21. 3. -7 Disagreeable, inauspicious. **-तः** A particular mode of sexual enjoyment. **-ता** 1 An unchaste or faithless wife. -2 A perverse woman. **-Comp. -कर, -कारक, -कारिन्, -कृत्** *a.* perverse, acting in a contrary manner; स्तौतिरत्र विपरीतकारकः Śi. 14. 66. **-चेतस्, -मति** *a.* having a perverted mind. **-रतम्** inverted sexual intercourse; अद्यापि तत् कनककुण्डलघृष्टगण्डमास्यं स्मरामि विपरीतरताभियोगे Ch. P. 12; cf. पुरुषायित. **-लक्षणा** ironical description of a thing by mentioning its contrary properties.

विपरीतता, -त्वम् Contrariety, inversion, opposition; लोके गुरुत्वं विपरीततां वा स्वचेष्टितान्येव नरं नयन्ति Subhāṣ.

विपर्यय *a.* Reversed, inverted, perverse; यदा वृश्चिकादिषु पञ्चसु वर्तते तदाहोरात्राणि विपर्ययाणि भवन्ति Bhāg. 5. 21. 5. **-यः** 1 Contrariety, reverse, inversion; आहितो जयविपर्ययोऽपि मे श्लाघ्य एव परमेष्ठिना त्वया R. 11. 86; स्वशरीरशरीरिणावपि श्रुतसंयोगविपर्ययौ यदा 8. 89; नभसः स्फुटतारस्य रात्रेरिव विपर्ययः (न भाजनम्) Ki. 11. 44; विपर्यये तु Ś. 5 'if it be otherwise', if contrary be the case; विपर्यये त्वस्याधिपतेरुल्लङ्घितः क्षात्रधर्मः स्यात् Ve. 5. -2 Change (of purpose, dress &c.); कथमेत्य मतिर्विपर्ययं करिणी पङ्कमिवावसीदति Ki. 2. 6; so वेषविपर्ययः Pt. 1. -3 Absence or non-existence; समुद्रगारूपविपर्ययेऽपि Ku. 7. 42; त्यागे श्लाघाविपर्ययः R. 1. 22. -4 Loss; राघवाणामयुक्तोऽयं कुलस्यास्य विपर्ययः Rām. 1. 21. 2; निद्रा संज्ञाविपर्ययः Ku. 6. 44 'loss of consciousness'. -5 Complete destruction, annihilation; दुःशासनवधं श्रुत्वा कर्णस्य च विपर्ययम् Mb. 11. 1. 16; Rām. 7. 6. 50. -6 Exchange, barter. -7 Error, trespass, mistake, misapprehension. -8 A calamity, misfortune, adverse fate; प्रियं त्वत्कृतमिच्छामि मम गर्भविपर्यये Rām. 1. 47. 3. -9 Hostility, enmity. -10 Perverseness, opposition. -11 The destruction of the world (प्रलय); हरिं विशान्ति स्म शरा लोका इव विपर्यये Rām. 7. 7. 4. -12 Misapprehension; भयं द्वितीयाभिनिवेशतः स्यादीशादपेतस्य विपर्ययोऽस्मृतिः Bhāg. 11. 2. 37; Mv. 3. 35.

विपर्यायः Reverse, contrariety; V. 4; see विपर्यय above.

विपर्यस् 4 P. 1 To overturn, reverse, invert. -2 To change, alter. -3 To take wrongly, misunderstand; प्रतीकारो व्याधेः सुखमिति विपर्यस्यति जनः Bh. 3. 92. -4 To undergo change, be affected (intrans.); दैवेनोपहतस्य बुद्धिरथवा सर्वा विपर्यस्यति Mu. 6. 8; (cf. the Latin adage 'quem deus vult perdere prius dementat').

विपर्यस्त *p. p.* 1 Changed; विपर्यस्तं यथा नाम कुवलाश्वस्य धीमतः Mb. 3. 201. 7; inverted, reversed; हन्त विपर्यस्तः संप्रति जीवलोकः U. 1. -2 Opposite, contrary. -3 Wrongly considered to be real; अनुत्पन्नं ज्ञानं यदि यदि च संदेहविधुरं विपर्यस्तं वा स्यात् परिचर वसिष्ठस्य चरणौ Mv. 3. 36. -4 (In gram.) Interchanged. **-Comp. -पुत्रा** a woman bearing no male children.

विपर्यासः 1 Change; कथं नाम विपर्यासाद्धुन्धुमारत्वमागतः Mb. 3. 201. 6.; contrariety, reverse; विपर्यासं यातो घनविरलभावः क्षितिरुहाम् U. 2. 27. -2 Adverseness, unfavourableness; as in दैवविपर्यासात्. -3 Interchange, exchange; प्रवहणविपर्यासेनागता Mk. 8. -4 An error, a mistake. -5 Expiration, lapse (of time). -6 Deterioration, death. **-Comp. -उपमा** an inverted comparison.

विपलम् A moment, an extremely small division of time (said to be equal to one-sixth or one-sixtieth part of a *pala*).

विपलायनम् Running away, fleeing in different directions.

विपलाश *a.* Leafless (विपर्ण).

विपश्चित् *a.* Learned, wise; विपश्चितो विनिन्युरेनं गुरवो गुरुप्रियम् R. 3. 29. *-m.* A learned or wise man, sage; भवन्ति ते सभ्यतमा विपश्चितां मनोगतं वाचि निवेशयन्ति ये Ki. 14. 4; Pt. 1. 100.

विपाकः 1 Cooking, dressing. -2 Digestion; रूपं चक्षुर्विपाकश्च त्रिधा ज्योतिर्विधीयते Mb. 12. 248. 10; also bad digestion. -3 Ripening, ripeness, maturity, development (fig. also); अमी पृथुस्तम्बभृतः पिशङ्गतां गता विपाकेन फलस्य शालयः Ki. 4. 26; वाचां विपाको मम Bv. 4. 42 'my mature, full-developed, or dignified words'. -4 Consequence, fruit, result, the result of actions either in this or in a former birth; अहो मे दारुणतरः कर्मणां विपाकः K. 354; ममैव जन्मान्तरपातकानां विपाकविस्फूर्जथुरप्रसह्यः R. 14. 62; Bh. 2. 99; Mv. 5. 56. -5 (*a*) Change of state; कष्टं बतान्यदिव दैववशेन जाता दुःखात्मकं किमपि भूतमहो विपाकः U. 4. 6. (*b*) An unexpected event or occurrence, a reverse, adverse turn of fate, distress, calamity; ईदृशानां विपाकोऽपि जायते परमाद्भुतः U. 3. 3; विपाके घोरेऽस्मिन्नथ खलु विमूढा तव सखी 4. 12. -6 Difficulty, embarrassment. -7 Flavour, taste. -8 Withering, fading. **-Comp. -कालः** the time of maturing. **-दारुण** *a.* terrible in results. **-दोषः** morbid affection of digestive powers.

विपाटल *a.* Very red.

विपाठः A kind of large arrow; क्षुरनाराचभल्लानां विपाठानां च तत्त्ववित् Mb. 1. 139. 6.

विपाण्डु *a.* Pale, pallid; परितो विपाण्डु दधदभ्रशिरः Śi. 9. 3; Ki. 5. 6; so विपाण्डुर; क्वचिज्जलापायविपाण्डुराणि Śi. 4. 5; विपाण्डुररुचम् Ratn. 2. 4.

विपादनम् Destroying, killing, destruction.

विपादिका 1 A sore or tumour on the foot. -2 An enigma, a riddle.

विपाल *a.* Unguarded; विपालान् वारयेत् पशून् Ms. 8. 240.